

مدیریت فرهنگ محله محور در کلان شهرها

سحر شتابان

به نام خدا

مدیریت فرهنگ محله محور

در کلان شهرها

تالیف:

سحر شتابان

انتشارات موجک

سرشناسه: شتابان، سحر، ۱۳۶۱-

عنوان و نام پدیدآور: مدیریت فرهنگ محله محور در کلان شهرها / تالیف سحر شتابان.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۰۱ص.

شابک: ۸-۱۴۳-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸، ۴۳۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: محله‌ها -- ایران -- مشارکت شهروندان

موضوع: Neighborhoods-- Iran-- Citizen participation

موضوع: محله‌ها -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع: Neighborhoods -- Iran -- Social aspects

موضوع: شهرداری -- ایران -- مشارکت شهروندان

موضوع: Municipal government -- Iran -- Citizen participation

موضوع: شهرنشینی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع: Urbanization -- Iran -- Social aspects

رده بندی کنگره: HT۱۶۹

رده بندی دیویی: ۳۰۷/۱۲۱۶۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۹۲۹۶۸

انتشارات موجک

تلگرام: ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۶۶۱۲۷۵۹۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان: مدیریت فرهنگ محله محور در کلان شهرها

تالیف: سحر شتابان

مشخصات ظاهری: ۲۰۱ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۸، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۴۳۰۰۰۰ ریال، شابک: ۸-۱۴۳-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق

چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب

بند ۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیش گفتار..... ۱

فصل اول: کلیات ۳

۱-۱ مقدمه ۳

۲-۱ ضرورت پرداختن به مسائل شهری ۸

۳-۱ رویکردهای نظری شهروندی ۱۰

۱-۳-۱ رویکرد سازمانی شهروندی ۱۱

۲-۳-۱ رویکرد رفتاری شهروندی ۱۲

۳-۳-۱ رویکرد اجتماعی شهروندی ۱۲

۴-۱ نظریه‌های شهروندی ۱۴

۱-۴-۱ تئوری تالکوت پارسونز ۱۴

۲-۴-۱ تئوری مارشال ۱۵

۳-۴-۱ تئوری برایان. اس. ترنر ۱۶

۴-۴-۱ تئوری هاروی ۱۷

۵-۴-۱ نظریه شهروندی در اسلام ۱۸

فصل دوم: فرهنگ و جایگاه آن در جامعه ۲۳

۱-۲ مقدمه ۲۳

- ۲-۲ ریشه واژه فرهنگ ۲۵
- ۳-۲ مفهوم نظری فرهنگ ۲۶
- ۴-۲ تعریف فرهنگ ۲۹
- ۵-۲ فرهنگ از دیدگاه صاحب‌نظران داخلی ۳۷
- ۶-۲ تعریف فرهنگ از دیدگاه صاحب‌نظران خارجی ۴۰
- ۷-۲ خاستگاه فرهنگ ۴۷
- ۸-۲ تفاوت فرهنگ و تمدن ۴۷
- ۹-۲ محورهای جمع‌آوری مؤلفه‌های فرهنگی ۵۱
- ۱۰-۲ ویژگی‌های حوزه فرهنگ ۵۲
- ۱۱-۲ عناصر شاخص فرهنگ ۵۳
- ۱۲-۲ ظرفیت‌ها و قابلیت‌های حوزه فرهنگ ۵۵
- ۱۳-۲ فرهنگ اسلامی ۵۸
- ۱۴-۲ منبع تعالیم فرهنگ اسلامی ۶۳
- ۱۵-۲ شریعت ۶۶
- ۱۶-۲ اصول فرهنگ اسلامی ۶۷
- ۱۷-۲ تمایزهای فرهنگ اسلامی ۶۹

فصل سوم: مدیریت شهری محله محور ۷۵

- ۱-۳ مقدمه ۷۵
- ۲-۳ مدیریت محله محور ۷۵
- ۳-۳ تاریخچه مدیریت محله محور در مدیریت شهری ۷۶
- ۴-۳ مدیریت محله محور رویکردی نوین در مدیریت شهری ۷۹
- ۵-۳ مدیریت فرهنگی محله محور ۸۳
- ۶-۳ پیوند فرهنگ و شهر در مدیریت فرهنگی محله محور ۸۴
- ۷-۳ مکاتب فرهنگ گرایان در مدیریت فرهنگی محله محور ۸۵

- ۳-۷-۱ مکتب فرهنگ گرایي در شهرسازي ۸۵
- ۳-۷-۲ مکتب شهرسازي انسان گرا ۸۶
- ۳-۸ تأثير فرهنگ اسلامي بر سازمان فضايي - کالبدي شهر ايراني ۸۸
- ۳-۹ برنامه ريزي فرهنگي محله محور در مديريت شهري ۸۹
- ۳-۱۰ تفاوت برنامه ريزي فرهنگي با برنامه ريزي فرهنگ ۹۱
- ۳-۱۱ تفاوت برنامه ريزي فرهنگي با ساير برنامه ريزي ها ۹۲
- ۳-۱۲ مديريت فرهنگي محله محور بر پايه نيازسنجي شهري ۹۴
- ۳-۱۳ فقر فضاهاي فرهنگي در شهرها ۹۷
- ۳-۱۴ اصلاح فرهنگ شهري راه حل بحران ها ۹۸
- ۳-۱۵ ارتباط فرهنگ با شهر (فرهنگ شهري) ۹۸
- ۳-۱۶ ارتباط فرهنگ با معماري و شهرسازي ۱۰۰

فصل چهارم: تحولات شهر، شهرنشيني و شهروندي در ايران ۱۰۵

- ۴-۱ مقدمه ۱۰۵
- ۴-۲ شهر ۱۰۵
- ۴-۳ مفهوم شهر ۱۰۷
- ۴-۴ علل پيدایش شهرها ۱۰۷
- ۴-۵ سير تاريخي شهر و زندگي شهري ۱۰۸
- ۴-۶ محيط کالبدي - فرهنگي شهر ۱۱۰
- ۴-۷ مديريت محيط کالبدي - فرهنگي شهر ۱۱۰
- ۴-۸ تحولات شهرنشيني در ايران ۱۱۱
- ۴-۹ روندهاي شهرنشيني در ۵۰ ساله ي اخير ۱۱۳
- ۴-۱۰ تمرکز شهري ۱۱۶
- ۴-۱۱ تحولات شهرنشيني در مناطق مختلف کشور ۱۱۸
- ۴-۱۲ شهروند ۱۲۲

- ۱۲۳ ..... ۱۳-۴ مفهوم شهروندی
- ۱۲۶ ..... ۱۴-۴ ماهیت شهروندی
- ۱۲۹ ..... ۱۵-۴ جایگاه شهروندی در جمهوری اسلامی ایران
- ۱۲۹ ..... ۱-۱۵-۴ شهروندی در ایران قبل از انقلاب اسلامی
- ۱۳۰ ..... ۲-۱۵-۴ شهروندی در ایران بعد از انقلاب اسلامی
- ۱۳۲ ..... ۱۶-۴ شهروندی و مسئولیت پذیری
- ۱۳۳ ..... ۱-۱۶-۴ شهروندی و مسئولیت پذیری اجتماعی
- ۱۳۵ ..... ۲-۱۶-۴ پاسخ‌گویی شهروندان
- ۱۳۶ ..... ۳-۱۶-۴ مسئولیت‌پذیری شهروندان
- ۱۳۶ ..... ۴-۱۶-۴ وظایف شهروندان
- ۱۳۷ ..... ۱۷-۴ مشارکت شهروندی
- ۱۳۸ ..... ۱-۱۷-۴ مفهوم مشارکت شهروندی
- ۱۴۰ ..... ۲-۱۷-۴ عرصه‌های مشارکت شهروندان

۱۴۳ ..... فصل پنجم: مدیریت شهری در ایران

- ۱۴۳ ..... ۱-۵ مقدمه
- ۱۴۴ ..... ۲-۵ مفهوم مدیریت شهری
- ۱۴۷ ..... ۳-۵ تعریف مدیریت شهری
- ۱۴۸ ..... ۴-۵ وظایف مدیریت شهری
- ۱۵۰ ..... ۵-۵ مدیریت شهری و آموزش شهروندی
- ۱۵۱ ..... ۶-۵ مفهوم آموزش شهروندی
- ۱۵۲ ..... ۷-۵ اهداف آموزش شهروندی
- ۱۵۳ ..... ۸-۵ اصول و ویژگی‌های آموزش شهروندی به عنوان یک واقعیت تربیتی
- ۱۵۴ ..... ۹-۵ شهروند فرهنگی
- ۱۵۴ ..... ۱-۹-۵ بنیان‌های نظری شهروندی فرهنگی

۱۵۸	.....	۲-۹-۵	شهروند فرهنگی
۱۶۱	.....	۱۰-۵	آموزش شهروندی چندفرهنگی
۱۶۱	.....	۱-۱۰-۵	مفهوم آموزش چندفرهنگی
۱۶۲	.....	۲-۱۰-۵	مدیریت شهری و آموزش چندفرهنگی
۱۶۵	.....	۱۱-۵	مدیریت تنوع فرهنگی
۱۶۶	.....	۱۲-۵	تنوع فرهنگی و رعایت حقوق فرهنگی شهروندان توسط مدیریت شهری

فصل ششم: جمع بندی ۱۶۹

۱۶۹	.....	۱-۶	مقدمه
۱۶۹	.....	۲-۶	رویکرد محله محور
۱۷۱	.....	۳-۶	برنامه ریزی محله محور
۱۷۱	.....	۴-۶	فرهنگ محله محور
۱۷۲	.....	۵-۶	مشارکت
۱۷۳	.....	۶-۶	سرای محله
۱۷۴	.....	۷-۶	نظریه های مشارکت
۱۷۴	.....	۱-۷-۶	رویکرد نظری مبادله
۱۷۵	.....	۲-۷-۶	نظریه کنش (بلومر، وبر...)
۱۷۵	.....	۳-۷-۶	نظریه حکومت محلی و شهروندسازی
۱۷۶	.....	۸-۶	تجارب کشورهای مختلف

منابع ۱۸۱

۱۸۱	.....	منابع داخلی
۱۹۸	.....	منابع خارجی

پیش‌گفتار

یکی از خصوصیات شهرنشینی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، تمرکز جمعیت شهری در یک یا چند شهر بزرگ است. در واقع، در حالیکه ممکن است تعداد زیادی شهر در یک کشور وجود داشته باشد ولی عمده‌ی جمعیت در چند شهر زندگی می‌کنند. در کشور ما نیز همین وضعیت وجود دارد. نگاهی به جمعیت چند شهر بزرگ در سرشماری‌ها و محاسبه‌ی نسبت درصد جمعیت آنها از کل جمعیت شهری به همراه رشد جمعیت در هر شهر به درک موضوع کمک می‌کند.

امروزه زندگی شهری نیازمند قوانین، ارتباطات و تعاملات خاص خود است و هرگونه وقفه، کوتاهی و نادیده گرفتن قوانین و آداب شهرنشینی و رعایت نکردن حقوق دیگران، تنش‌ها، خشونت‌ها و ناملايمات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیاری را دامن خواهد زد. قوانین مربوط به شهرنشینی امروزه در قالب شهروند تداعی می‌شود، اما باید دانست که تنها استقرار فیزیکی در شهر معادل واژه شهروند نیست، بلکه شهروند باید در مدیریت بهینه شهر ایفای نقش کند؛ چرا که شهروندی بستر اجتماعی مناسبی را برای فعالیت فرد مهیا می‌کند تا او بتواند همه چیز را در خدمت پیشرفت خود به سوی تعالی بدست گیرد. بنابراین می‌توان گفت کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مبتنی بر رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام وظایف به منظور حفظ نهادهایی است که این پایداری به اخلاق و حقوق را برقرار و پایدار نگه می‌دارند.

از طرفی امروزه فرهنگ جوامع به عنوان یک سرمایه اجتماعی در برنامه‌ها و طرح‌های شهری مدنظر قرار می‌گیرد. در کلیه طرح‌ها و برنامه‌ریزی شهری باید توجه به فرهنگ سرلوحه مطالعات قرار گیرد. تطابق برنامه‌ها و طرح‌ها با فرهنگ از مقولات اساسی پایداری جوامع است. به گفته چپ من: محیط انسان ساخت مظهری از فرهنگ جامعه‌ای است که آن را خلق کرده است. هر شهری در کنار ساخت فضاها و کالبد شهر و نیازمند برقراری روابط معقول بین محیط طبیعی و فیزیکی با وضع اجتماعی و فرهنگی است. به طور معمول در کلانشهرها و شهرهای بزرگ، ریشه بسیاری از بحران‌های بزرگ

و زنجیره‌ای را باید در ضعف فرهنگ بومی و محله‌ای دنبال کرد. ضمن آنکه بی‌توجهی و آگاهی نداشتن حکومت‌های محلی یا همان شهرداری‌ها به مسائل اجتماعی و فرهنگی روز، زمینه را برای افزایش این بحران‌ها و نابسامانی‌های شهری هموار کرده است. این امر دلیل محکمی بر نیاز ضروری شهرها به مدیریت کامل و جامع شهری در همه مسائل بویژه مسائل فرهنگی و اجتماعی است. کتاب حاضر با هدف آشنایی خوانندگان با مباحث مرتبط با توسعه‌ی فرهنگ محله محور در کلان شهرها، طی شش فصل به شرح زیر تدوین و تنظیم شده است:

فصل اول به کلیات اختصاص دارد. فصل دوم پیرامون فرهنگ و جایگاه آن در جامعه نگاشته شده است. فصل سوم، مدیریت شهری محله محور را به بحث گذارده است. فصل چهارم به تحولات شهر، شهرنشینی و شهروندی در ایران اختصاص دارد. فصل پنجم پیرامون مدیریت شهری در ایران نگاشته شده است. فصل ششم نیز به جمع‌بندی اختصاص دارد.

سحر شتابان

زمستان ۱۳۹۸

Managing neighborhood-centered culture in metropolises

Sahar Shetaban

یکی از خصوصیات شهرنشینی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، تمرکز جمعیت شهری در یک یا چند شهر بزرگ است. در واقع، در حالیکه ممکن است تعداد زیادی شهر در یک کشور وجود داشته باشد ولی عمده‌ی جمعیت در چند شهر زندگی می‌کنند. در کشور ما نیز همین وضعیت وجود دارد. نگاهی به جمعیت چند شهر بزرگ در سرشماری‌ها و محاسبه‌ی نسبت درصد جمعیت آنها از کل جمعیت شهری به همراه رشد جمعیت در هر شهر به درک موضوع کمک می‌کند. امروزه زندگی شهری نیازمند قوانین، ارتباطات و تعاملات خاص خود است و هرگونه وقفه، کوتاهی و نادیده گرفتن قوانین و آداب شهرنشینی و رعایت نکردن حقوق دیگران، تنش‌ها، خشونت‌ها و نامالایمات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیاری را دامن خواهد زد.

قوانین مربوط به شهرنشینی امروزه در قالب شهروند تداعی می‌شود، اما باید دانست که تنها استقرار فیزیکی در شهر معادل واژه شهروند نیست، بلکه شهروند باید در مدیریت بهینه شهر ایفای نقش کند؛ چرا که شهروندی بستر اجتماعی مناسبی را برای فعالیت فرد مهیا می‌کند تا او بتواند همه چیز را در خدمت پیشرفت خود به سوی تعالی بدست گیرد. بنابراین می‌توان گفت کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مبتنی بر رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام وظایف به منظور حفظ نهادهایی است که این پایبندی به اخلاق و حقوق را برقرار و پایدار نگه می‌دارند.

